

ישיבה בעזרה

• דף כה •

הרב אבישי נתן מייטליס שליט"א

ישנה סתירה בדברי רש"י בדבר מקור איסור ישיבה בעזרה.

רש"י במסכתין בדף כה. בד"ה 'אין ישיבה בעזרה' אומר שלמדו זאת מפסוקים מפורשים: 'שנאמר (דברים פרק יח) לעמוד לשרת העומדים שם לפני ה'.' וראה בדברי רש"י בבכורות בדף מה: שאיטר ברגלו פסול לעבודה, שכן נאמר ועמד ושרת, ויש לשרת בימין בדווקא. וברור שלא יכול לשרת בעת שיושב. וראה דברי רש"י ביומא בדף סט: בד"ה 'אין ישיבה בעזרה': 'דכתיב לעמוד לשרת (דברים יח) העומדים שם לפני ה' (שם דברים יח), ולא מצינו בה ישיבה'. והבין מכך הגבורת ארי, שאיסור זה קאי רק בשעה שמשרת ועובד, ולא בשאר הזמנים, אולם תוס' בזבחים בדף טז. כתבו להדיא שאסור לשבת אף שלא עוסק כרגע בעבודה.

מאידך, רש"י בסנהדרין בדף קא: כתב שמקור איסור זה מיוסד מהלכה למשה לסיני: 'גמירי דאין ישיבה - הלכה למשה מסיני, ולא מקרא'. ואף שלא בזמן עבודה אסור לשבת, ואפשר שעיקר האיסור הינו שלא ישבו, ולצד זה יהא מותר לכהן לסמוך על דופן וכדו' ובלבד שלא ישב. אך לעבוד בשעה שסומך יהא פסול.

תוס' בזבחים בדף טז. בד"ה 'מיושב' מוכיחים שאינו איסור דאו', וכתבו: 'תדע דאי דאורייתא אמאי צריך קרא לקמן (דף כג:): ליושב למצוה, תיפוק ליה דאפילו בלאו עבודה אין ישיבה, ומיהו איצטריך קרא לעובד בהשתחוואה'. ואם היה הפסוק ועמד ושרת מקור הדין לאיסור הישיבה, לא היה זה רק למצוה. על כורחך שאין מקור לאיסור מדאורייתא.

אפשר, שאם היה מקור איסור ישיבה רק מכח איסור הישיבה גרידא, לא היה פסול עבודה אף לא לכתחילה. רק מכח הנאמר ועמד ושרת שמעינן שיש לזרוק שוב דם חדש שיקבל בעמידה. מעין זה יישב בגבורת ארי שאילולי האי קרא היינו שומעים שביטל עשה ולא היינו שומעים שחילל עבודתו. ויש לדייק בדבריו, שהלא גם בעשה אמרינן אי עביד לא מהני, צ"ל בדבריו שלא ביטל עשה, אלא

ביטל מ"ע. כלומר אינו איסור בעשה, אלא חיוב ועשה נוסף אותו הזניח, וע"כ לא אמרינן אי עביד לא מהני. נמצא, שלגבורת ארי יש רק מצוה לשהות בעמידה, ורק מכח הפסוק ושירת שמענו שאף הוא מחלל עבודתו.

בטעם האיסור, והאם מדיני 'מורה מקדש' הוא

רש"י במסכת סוטה בדף מ: כתב ביסוד האיסור: 'דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה'. והוסיף שרק למלכי בית דוד יש ישיבה מהאי טעמא: 'שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלימה'. המשל"מ הבין שטעם זה הינו דרבנן ולא כדינא דא'.¹

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ז ה"ו כלל איסור זה בין דיני מורה מקדש, שכן בהלכה ה כתב: 'לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרח... ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה'... ומהלך באימה וביראה ורעדה'. בהלכה ו כתב דיננו: 'ואסור לכל אדם לישיב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד'. ובהלכה ז כתב שחייב אדם במוראו גם האידנא כפי שהיה נוהג בבניינו: 'לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח', ובהלכה ח: 'בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים'. והמשל"מ הסתפק אם הוי איסור דא'. ועוד, הקשה הגבורת ארי, הלא אם זהו מקור הדין והאיסור, לא צריך פסוק נוסף לאסור את הישיבה בעזרה, הלא די במורה מקדש.

אכן התוס' בזבחים בדף טז בד"ה 'מיושב' הסתפקו אם איסור זה הינו מדאורייתא או מדרבנן, ותהו מדוע לא נזכר שאסור לשרת בעזרה, ויישבו: 'ושמא אינו מן התורה'. ר' יוסף ענגיל בגליוני הש"ס הביא בשם הריב"א שיש איסור בעצם השהייה במקדש ללא עבודה.

הראב"ד הבין שלכה"ג מותר לשבת בעזרה.

המשל"מ הק' מדברי הגמ' בקידושין בדף עח: שהקשתה על הנאמר בפסוק: 'ושמואל שוכב בהיכל ה', והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד'. ונאלצה להפסיק בפסוק, שנה ה' בהיכל, ושמואל שוכב בביתו. והקשה המשל"מ, שאם מקור האיסור הינו מדרבנן גרידא כיצד מקשים על שמואל. אך הגבורת ארי, השיב, שהיתה הגמ' צריכה להקשות טפי שאסור לזר להכנס לעזרה, ואף כהן

שנכנס שלא לעבודה לוקה, וברור שהגמ' הקשתה חדא מכמה אפשרויות, וא ישיבה הינה מדאו'.

עוד הק' המשל"מ מדוע לא ציינה המשנה במעלות הקדושה במשנה בכלים, מעלה זו שאין לשבת בעזרה מדאו', יותר מעזרת ישראל. (בדבריו מונח, שלא ציינו דינים מעלות דרבנן).

ויש ליישב ולבאר, שדין איסור ישיבה בעזרה אינו מדיני המקום, אלא מדיני הגברא, וכי אסור לאדם לשבת שם לפני ה'. כן מדוייק ברש"י שהדגש הינו שעומדים לפני ה', וזהו כבוד שמים שבדברי רש"י בסוטה. והרמב"ם כתב שזהו מהלכות מורא המקום, ולא מדיני המקום כשלעצמו. כן נראה לדייק ולהבין בדברי הריטב"א ביומא בדף כה: 'אף על גב דבימי דוד לא הי' שם אלא משכן שהיה בשילה או בנוב וגבעון, אף שם היה מקום מקודש כעין עזרה שאין בו ישיבה לאחרים'. כלומר, כל מקום שנחשב לפני ה'. וכן נראה להבין מדברי המהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה בדף מ: 'לא היה בימי דוד עזרת בהמ"ק אבל תוך הקלעים של המשכן היה במקום עזרה ושם ישב דוד לפני ה' גו' והענין כי מקום המשכן והמקדש הוא כסא ה' כדכתיב אוה למושב לו ולמלכות בית דוד'.

ויש לעיין בגדר היתר ישיבה למלכי בית דוד.

בסוטה בדף מ: נאמר שהכה"ג עומד וקורא. ותהתה הגמ' וכי מותר לו לשבת בהיכל. והסיקה הגמ' שהיתה הקריאה בעזרת הנשים, והיה מותר לשבת שם.

התוס' שם בד"ה 'והאמר' הביאו ירושלמי שמותר היה לכה"ג לשבת שם. ובניגוד לבבלי. וכן פסק הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ז ה"ו שרק למלכי בית דוד הותר לשבת, ומשמע דלא לכה"ג.

והכיצד ישב עלי על הכסא על מזוזת היכל ה'?

ואין ליישב שבמשכן היה מותר, שכן הקשו על שמואל ששכב בהיכל אף שלא היה עדיין מקדש.

וגם ממעשה שמואל יש לשלול יישוב של הבאר שבע בתמיד דף כז. שכתב דאפשר דהך דאין ישיבה הוא רק מדוד ואילך, ורק מזמן דוד הותר לדוד בלבד, כיון שלא היו מקשים על שמואל ששכב שם, כפי שהקשה בשו"ת בית אפרים חו"מ סי' א. ויתירה מכך, אם יסוד האיסור לשבת הינו מפאת מורה מקדש או כבוד שמים, אין מקום להתיר ישיבה לפני מלכות בית דוד.

האור שמח בהלכות מלכים פ"ב ה"ד יישב: 'אמנם לדעתי באמת אף כה"ג בכלל האיסור לישב בעזרה, ורק כוונת השוחר טוב, משום דכה"ג כשהוא לבוש בשמונה בגדים וציץ עליו בשם הכתוב עליו, וכמו שאמרו במשנה (שם ל"ח ע"א) במקדש נושאים כפיהם ע"ג ראשיהם, חוץ מכה"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ, ולכן פריך הגמרא שפיר עומד מכלל דיושב, והא אין ישיבה בעזרה כו', דתנן (יומא ס"ח ע"ב) בא לו כ"ג לקרות, אם רצה לקרות בבגדו בוץ קורא, וא"ל קורא באצטלית לבן משלו, הרי דלא היה לבוש בציץ, רק בבגדי בוץ או באצטלית לבן, ולכן שפיר פריך איך ישב בעזרה, דרק משום ציץ כשהוא לבוש בשמונה בגדים מותר לו הישיבה, וכבר נתפרש בירושלמי שהכ"ג היה לובש שמונה בגדיו אף שלא בשעת עבודה, יעוין בחגיגה (עיין שם פ"ב ה"ד) והביאוהו בתוספות שם (חגיגה י"ז ע"א ד"ה אין כהן), וזה ברור לדעתי שרק מפני כבוד השם שעליו הותר לו לישב, ולכן סתם רבינו דכל אדם אסור לישב'.

אך הרמב"ם לא הזכיר מהיתר זה לכה"ג לשבת באופן זה.

המלוא הרועים על כללי הש"ס בערך ישיבה בעזרה אות ז כתב שהותר למובחר ולבחיר שבעם לשבת בעזרה. ועד שלא מונה מלך היה הכה"ג המובחר, והיה מותר לו לשבת בעזרה, ומעת שמונה מלך, נעשה המלך למובחר ורק לו הותר לשבת: 'בימי עלי שעדיין לא היה מעולם מלך בישראל והיה הכהן גדול מובחר שבעם ויחיד ומיוחד שבהם, משו"ה היתה אז הישיבה מותרת לכהן גדול שהוא המיוחד שבעם, ונראה ליחיד לחלוק כבוד ליחיד... דלאו משום הכהונה בלבד נחשב למיוחד שבעם, אלא משום שהיה גם שופט והיה כמו מלך'. והתקשה שהיה כבר מלך בישראל שאינו מבית דוד, ונדחק שבמקדש ובירושלים רק בית דוד נחשבים לחשובים. וראה רש"י בשמואל א א פסוק ט שציין שבאותו יום התמנה לשופט, ושם לכן הותר לו לשבת. וראה ברלב"ג שכתב שהותר לו לשבת מפאת היותו כה"ג.

ואפשר ליישב בכך את דברי רש"י. שאומנם למדו מפסוקים לאסור ישיבה בעזרה, אך למובחר שבעם מותר לשבת, אך מהלכה למשה מסיני למדו שרק לבית דוד הותר לשבת, ובטל גדר מובחר שבעם.